

5 Oahppočuoggáid buvttadeapmi sámeielas

Kevin Johansen, cand.polit. UiT / Universidad de Granada. Seniorráđđeaddi Nordlándda Fylkkamánnis

Čoahkkáigeassu:

Máilmmis, gos dađistaga eambo spesialiserejuvvo, de lea servodatdárbbu mielde eambo dárbu ahte sámeielas lea alla gelbbolašvuoda. Lea hui dárbu fágaolbmuide, geain lea gelbbolašvuodta sámeielas alit dásis, go galgat sihkkarastit gokčat sámeielas gelbbolašvuoda servodaga dárbbu mielde, muhto das lea maid mearkkašupmi giella ovdáneapmái.

Sámeielas oahppoprográmmat alit dásis leat mielde nanneme sámeielas árvodási sihke sámi servodagas ja maiddái stuora servodagas. Artihkkalis guorahalan movt sámeielas lea ovdánan alit oahpahusas dan logi mañemus jagis, sihke lullisámeielas, julevsámeielas ja davvisámeielas. Sámeielas eksámenat leat čađahuvvon Sámi allaskuvllas, Romssa universitehtas ja Davvi universitehtas, ja maiddái dat ovddeš ásahusat mat leat ovtastuhtton dáidda ásahusaide.

Dán artihkkala bokte gehččo movt oahppočuoggáid buvttadeapmi lea ovdánan ja galgá leat veahkkin sidjiide geat galget mearridit doaibmabijuid suorgái, vai sis lea máhttu sámeielas alit oahpahusa hárrái.

5.1 Álggahus

Lea jahkeviissaid mielde leamaš olu beroštupmi sámeielas ohppiidlohkui skuvllas ja movt dat lassánit dahje njidjet. Sámeielas alit giellaoahpahussii lea leamaš unnit fuomášupmi.

Jus sámeielas galgá leat ealli servodatgiella iige dušše fierpmádatgiella, de ferte dat gullot eanas servodat arenain ja sámeielas fertejit atnit giella dain arenain. Terminologijaovdáneapmi ja sámeielas atnu alit oahpahusas ja dutkamis leat guovddáš momeanttat go galgá sihkkarastit ahte sámeielas adno juohke sajis ja alit dásis.

Danne lea mávssolaš go lea ipmárdus sámeielas oahppočuoggáid buvttadeamis ja beassá oaidnit movt dat guhkit áiggi badjel ovdána. Dat sáhtta leat veahkkin go galgá mearridit ulbmillaš doaibmabijuid vai nannet sámeielas anu alit dásis ja go galgá árvvoštallat gosa lea dárbu earuheaddji váikkuhangaskaomiid.

Artihkal válddahallá oahppočuoggáid buvttadeami alit oahpahasáhusain Norggas, gos fáallet sámegiela oahpahusa alit dásis. Áigeperspektiiva lea dan logi mañemus oahppojađi. Sámi logut muitalit 6 geahčaimet oahppočuoggáid buvttadeamis 2008 gitta 2012. Dán artihkkalis guorahallo áigeráiddu ektui, mas geahččalit guorahallat movt ovdáneapmi lea dáhpáhuvvan guhkit áiggi ektui. Geahččat sámegiela giellakurssaid main *oažžu oahppočuoggáid*. Dat mearkkaša ahte čađaha eksámena alit oahppoásahusas ja oažžu oahppočuoggáid bargomeari ovddas mii lea kurssas. Dát artihkal geahččá čađahuvvon kurssaid sámegielas.

5.2 Sámegiela alit oahpahas historjjálaš geahčastagas

Oslo universitehta lei vuosttaš áshus mii fálai sámegiela alit oahpahusa Norggas. Sis lea leamaš professor sámegielas juo 1870-logus. Dađistaga ovddiduvvojedje sámegiela kurssat Romssa universitehtas maid. Ovtta gaskka lei sámegiela oahpahas earret eará oahpaheaddjeoahpus Álttás maidái.

Sámi allaskuvla áshuvvui 1989. Ulbmil lei gokčat sámegiela servodatdárbbu ja nannet sámegiela gelbbolašvuoda, ja sámegiela kurssat ledje lunddolaš oassin oahppofálaldagain.

Go Romssa universitehta áshedje 1972, de čujuhuvvui ahte áshusas ledje ollu fuolahan barggut Davvi-Norggas, mii guoskkai viidát riikkaoasi servodatdárbbuide. Earenoamáziid deattuhedje sámi álbmoga dárbbuide¹. Go Stuuradiggi meannudii St.dieđ. nr. 34 (2001-2001) *Kvaliteahttaođastus Alit sámi oahpu ja dutkama birra*, de biddjui universitehtii našuvnnalaš ovddasvástádus sámi ja eamiálmot guoski dutkamiidda, oahpahussii ja gaskkusteamái. Sámegiela nannen šattai okta dain mávssoleamos doaibmabijuin go galge duohtandahkat universitehta iežas sámi strategijaplána. Romssa universitehta ovttaštuttui Finnmárkku allaskuvllain 2013 ja šattai UiT Norgga árktalaš universitehtan, mii fas ovttaštuttui Narviikka allaskuvllain ja Hárštá allaskuvllain 2016.

Sámi allaskuvla ja Romssa universitehta váldofálaldat lei davvisámegiela kurssa². Studeanttat geat áigo alit oahpahusa julevsámegielas ja lullisámegielas manne dávjá Ruota universitehtaide čađahit giellaoahpahasaid doppe.

1980 válddii Lærerdanningsrádet (oahpaheddjiid oahpahusráđđi) oktavuoda Levanger oahpaheaddjeallaskuvllain (mii šattai oassin Davvi-Trøndelága allaskuvllain mañnil allaskuvlaodastusa 1994 ja mii mañnil ovttaštuttui Davvi universitehtain) dainna sávaldagain ahte oahpaheaddjeallaskuvla galggaše váldit ovddasvástádusa álggahit jahkebeale oahpahusa lullisámegielas. Oahpahas álggahuvvui čakčat 1981 ja 1988 virgáduvvui stipendiáhhta lullisámegielas.

Bådåddjo oahpaheaddjeallaskuvla (mii mañnil šattai Bådåddjo allaskuvlan ja de Nordlándda universitehtan, mii mañnil fas ovttaštuttui Davvi universitehtain) álggahii artiumkurssa julevsámegielas álggu geahčen 1980-logu. 1985 álggahuvvui julevsámegiella 1 mas ledje 30

¹ NAČ 2000:3

²Goappaš áshusat leat dahje ain fátmastit lullisámegiela alit oahpahasas, mii boahá ovdán mañnelis artihkkalis. Kurssain dás oavvilduvvo oahppofáddán dahje oahpu alit oahpahasáhusain main oažžu oahppočuoggáid, iige dan obbalaš doahpaga *kursa*, mii mearkkaša buot lágan gelbbolašvuodaloktema.

oahppočuoggá.³ Allaskuvlalektor lei konkrehtalaš boadus stipendiáhttavirggis danne go son lei vuosttaš gii čađahii váldofágaeksámena julevsámegiela 1999.

2000 virgáduvvui julevsámegiela professor II. 2012 gerge vuosttaš julevsámegiela bachelor studeanttat Nordlándda universitehtas.

Ođđajagimánu 1.beaivvi 2016 ovttahttojedje Nordlándda Universitehta, Nesna allaskuvla ja Davvi-Trøndelága allaskuvla. Dat mielddisbukta ahte seamma ásašus – Davvi universitehtas lea dál našuvnalaš ovddasvástádus sihke julevsámegiela ja lullisámegiela oahpaheaddjeoahpuin, ja sáhtta bidjat doaibmabijuid johtui goappaš suopmaniidda, main leat olu dain seamma hástalusain.

5.3 Sámegeiela mearkkašupmi universitehtain ja allaskuvllain

Jus sámegeiella galgá leat ealli servodatgeiella, de lea dárbbalaš ahte dat sáhttet adnot eanas arenain servodagas. Danne lea mávssolaš ahte soapmasiin lea alit formálagelbbolašvuohta sámegeiela. Alit oahpahušfálaldat sámegeiela lea mielde lokteme sámegeiela árvvu sihke sápmelaččain, ja maiddái stuoraservodagas. Mánnggat dutkamušat leat čájehan ahte *váldit ruovttoluotta giela* lea mávssolaš oassi eamiálbmot ja unnitlogučearddaid iešmearrideapmái.

Servodagas lea dađistaga lassánan jearru kandidáhtaide geain lea alit sámegeiela gelbbolašvuohta, sihke oahpahušas, byråkratijjas, giellabargiin ja medias, namuhan dihte muhtin ásašusaid. Alit oahppofálaldat sámegeiela lea maiddái mearrideaddjin dasa ahte sámegeiela galgá sáhttit atnit *dutkangiellan*.

5.4 Ohppiidlogu ja studeantlogu fuomášupmi ja áŋgiruššan

Mánnggas sis geat barget nannemiin ja ovdánahttimiin sámegeiela giellakurssaid alit dásis – fuolastuvvet go politihkkárat unnán beroštit ja ruhtadit giellaáŋgiruššama giellakurssaid hárrái, main lea vejolaš oazžut oahppočuoggáid. Dat lea vuostálasvuohta sámegeiela ohppiidlogu ektui vuoddooahpahušas ja earenoamáziid vuoddoskuvllas. Tabealla vuollelis čájeha artihkalčálli iežas árvvoštallamiid skoválaš erohusas gaskal sámegeiela ohppiidlogu ja studeantlogu universitehtain ja allaskuvladásis:

³Dalle gohčoduvvui čuokkis. Okta čuokkis lea seamma go golbma oahppočuoggá.

Tabealla 5.1 Buohtasteaddji oktavuoha eavttuin sámeielas skuvllas ja alit oahpahasas.

Dássi	Mediafokus	Politiikkaš beroštupmi	Ekonomiija
Vuođđoskuvla	Ollu beroštupmi	Ollu	Stáhta refušuvdnaortnet
Alit oahpahas	Unnán beroštupmi	Unnán/ gaskamearálaš	Oahppočuoggáid indikáhtor

Tabealla čájeha ahte lea stuora erohus eavttuin sámeielas ángiruššamis skuvllas ja alit oahpahasas. Media berošta hui ollu sámeielas ohppiidlogu ovdáneamis, muhto ii báljo obanassiige beroš man ollu kandidáhta čadahit sámeielas kurssaid alit oahpahasas. Politiikkaš beroštumi lea veahá váddásit meroštallat, ja váikkuha hui olu dan ektui movt media berošta áššis. Politiikkaš kommenterejit áinnas dan maid media jearrá.

Goitge sáhtta rievtti mielde čuočuhit ahte politiikkaš beroštit ohppiidlogus, ja unnit beroštit oahppočuoggáid buvttadeamis ja kandidáhttabuvttadeamis sámeielas. Sámedikki rávisolbmuid oahpahasprográmma mas olaha oahppočuoggáid, namalassii dušše kurssain alit oahpahasas, čájeha vaikko lea unnit fuomášupmi dán dásis, de sáhttet politiikkaš mearridit dárbbaslaš doaibmajuid vai lassánit oahppočuoggáidbuvttadeapmi. Dan bokte de sihkkarastit ahte eambo kandidáhtat ožžot sámeielas gelbbolašvuoda alit dásis⁴.

Ekonomalaš dilli lea maid iešguđetlágan. Vuoddoahpahasas (vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllas) lea sierra stáhtadoarjja suohkaniidda gos leat oahppit geat ožžot oahpahasas sámeielas. Dát lea sierradoarjja dan mielde man ollu čadahuvvojit joavkodiimmu suohkanis, ja dál lea dat badjelaš 500 ruvno juohke joavkodiimmu ovddas. Universitehtaide ja allaskuvllaide eai leat dakkár sierradoarjagat. Dáppe ožžot buot UA-ásahusat doarjagiid juohke oahppočuoggáid ovddas mat buvttaduvvojit oahppočuoggáid indikáhtora mielde ja kandidáhttaindikáhtora mielde. Dát leat guokte mángga elemeanttas boadusindikáhtoris mas goappašagat leaba rabas rámmaid siskkobealde, mii mearkaša ahte ruhtasupmi mearriduvvo dan mielde man ollu oahppočuoggát ja man galle kandidáhta ásahus buvttada jahkásaččat.

Mađi eambo oahppočuoggáid ja kandidáhta okta UA-ásahus buvttada, dađi eambo ruhtada departemeanta ásahusa. Kandidáhttaindikáhtor ásahuvvui maid dan dihte vai galgai bálkkašit daid geat fáallet guhkit grádoahpahasaid iige dušše ovttaskas kurssa⁵. Ain dál lea dušše bealli studeanttain geat eai čadat oahpuideaset normerejuvvon áigái našuvnnalaš plánaid mielde.

Boadusindikáhtorat rabas rámmaid leat movttiideaddjin dasa vai sihkkarastá UA-ásahusaid ángiruššat oazžut eanemus lági mielde studeanttain čadahit eksámeniid ja ahte nu eatnagat go vejolaš gergehit oahpuid. Goitge lea hástalus sámeielas, ja dat guoská buot sámeielas, go dávjá leat nu unnán kandidáhtat ahte oahppočuoggáid buvttadeapmi ja kandidáhtta buvttadeapmi leat áibbas unnán. Praktiikkaš mearkaša dan ahte ásahusat gillájit ruđalaččat

⁴ <http://www.giella.no/artikkel.aspx?MId1=996&AId=2898>

⁵ «Framtidig rammefordelingsmodell RFM». Høringsnotat 2, NTNU 24.10.2016

go fáallet sámegiell giellakurssaid ja oahppofálaldagaid. Danne leat unnán movttiidahttindoaimma áŋgiruššat garrasit oažžut sámegiell giellakurssaid UA-ásahusaide. Gáibiduvvo ahte oidnet ávkki fállat sámegiell giellakurssaid beroškeahtta ekonomijja.

Boađusindikáhtoriin ii leat sámegiela sierradoarjja, muhto fálo buot kurssaide main oažžu oahppočuoggáid. Dat ii sihkkarastá sámegiela giellaáŋgiruššama alit oahpahusas guhkitáiggi ja oadjebasvuoda ektui. Dan birra čállo eambo rávvagiid vuolde.

5.5 Sámegeiela alit oahpahusa ovddasvástádus juohku:

Sámi allaskuvla lea earenoamáš dilis dan ektui go sis lea sámegiella sihke oahpahus-, dutkan- ja hálddahušgiellan. Sis lea maid bajimus ovddasvástádus buot sámi alit oahpahusas Norggas. Searválaga UiT Norgga árktalaš universitehtain lea sis eanemus oahppočuoggáid buvttadeapmi sámegielas, ja dat lea eanas davvisámegielas.

Levanger Oahpaheaddjeallaskuvla oaččui formálalaš ovddasvástádusa lullisámegiela alit oahpahusas 1986. Oahpahus- ja dutkandepartemeanta attii Bådåddjo allaskuvlii ovddasvástádusa julevsámegiela alit oahpahusas 1989. Nugo lean čájehan ovdalis, de ledje alit giellaoahpahusat Nordlánddas ja Davvi-Trøndelágas maiddáid ovdal go ásahusat ožžo dan formálalaš ovddasvástádusa Departemeanttas. Ovtastupmi 2016 mielddisbuvttii, nugo namuhuvvon, ahte lullisámegiela ja julevsámegiela ovddasvástádus lea dál seamma ásahusas, namalassii Davvi universitehtas.

Muhtomin leat kurssat ovdánan go máŋga alit oahpahusasahusa lea ovttasbargan. Ovdamearkka dihte álggahuvvui lullisámegiella 3 go Davvi-Trøndelága allaskuvla ja Romssa universitehta ovttasbarga⁶. Sámedikki rávisolbmuid sámegiela oahpahusprográmma mielddisbuvttii ahte ovttá áigodaga fála Sámi allaskuvla kurssaid rávisolbmuid oahpahusprográmmaid bokte máŋga sámegiell suopmanis. Lullisámegielas lea leamaš oahppafálaldat searválaga Aajegein-lullisámi giella- ja gelbbolašvuodaguovddážiin Plassjes.

5.5.1 Oahppočuoggáid buvttadeapmi lullisámegielas

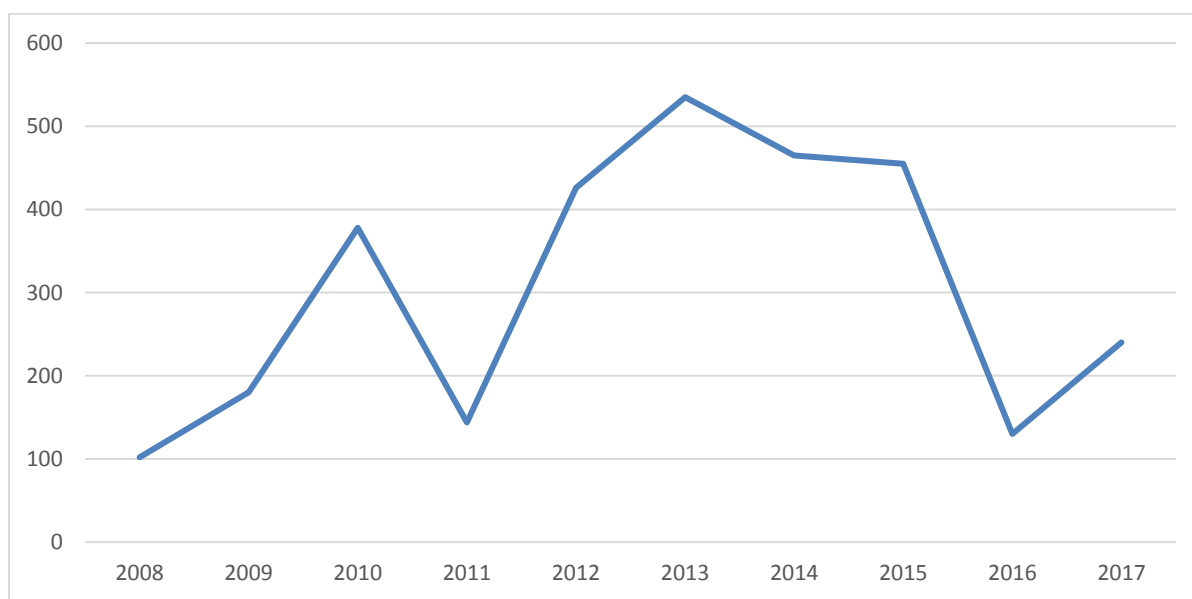
Nugo namuhuvvon ovdalis de lea Davvi universitehtas ovddasvástádus lullisámegiela alit oahpahusas, muhto leat maiddáid fállon kurssat searválaga UiT Norgga árktalaš universitehtain ja Sámi allaskuvllain.

⁶ Lullisámegiela 3 lea kursa 2000-dásis mii gealbuda beassat materii sisa. Oahppočuoggát dán kursii gullet Romssa universitehtii.

Tabella 5.2⁷ Oahppočuoggáid buvttadeapmi lullisámegielas:

Jahki	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Lullisámegiella 1	102									
Lullisámegiella álgooahpahuš					90		165	165		
Lullisámegiella álgooahpahuš 2						75		105		
Lullisámegiella 2		180	60		150		210			
Lullisámegiella girjjálašvuohta ja kultuvra				42	6				15	
Lullisámegiella giellamáhttu				102	60	220			60	
Luohti vuolggasadjin			138		120					
Lullisámegiella fágadidaktihkka						55			10	
Lullisámegiella praktihkalaš diliin (Sámi allaskuvla)			180			50	90	185	45	240
Lullisámegiella gaskafágalašahuš (UiT)						135				
Oktiibuot	102	180	378	144	426	535	465	455	130	240

Govus 5.1 Lullisámegiella oahppočuoggáid buvttadeapmi maŋemus 10 jagi

Lullisámegiella oahppočuoggáid buvttadeapmi čájehii čielga ovdáneami proseantaid mielde, 418 proseanta viđa vuosttaš jagis. Seammás lei álgu sonas, go de ledje dušše 102 oahppočuoggá 2008. 2009 lassánit čadahuvvon oahppočuoggát ollu ja 2010 lassánit vel veahá. 2011 fas unnot,

⁷ Ollesáiggi oahppu ovttá jagis lea seamma go 60 oahppočuoggá.

dassá go 2012 šaddá olahusjahki olles 426 oahppočuoggáin. 2013 lea dán rádjái leamaš olahusjahkin ja dan rájes leat logut njiedjan fas. Goitge lea lohku mañemus viđa jagis arvat eambo go dan viđa ovddit jagis, namalassii 1825 oahppočuoggá 1050 oahppočuoggá ektui dan guovtti ovddit viđa jagi áigodagas. Leat buvttaduvvon 74 proseanta eambo oahppočuoggá dan viđa mañemus jagis go dan viđa ovddit jagis, vaikko vel lea ge njiedjan ollu dan guovtti mañemus jagis.

2016 čadáhuvvui eksámen njealji iešguđet lágan kurssas, 2012 čadáhuvvo eksámenat viđa iešguđetlágan lullisámegiela fágas, ja 2008 čadáhuvvui dušše ovttá kurssas eksámen. Dat čájeha ahte go lea stuorit mánggabealatvuohta oahppofálaldagain, de maid beroštit eambogat lohkat sámegiela. Tabealla čájeha maid dan ahte lea rievddadeaddji jotkkolašvuohta kursafálaldagain. Seammás go leat buvttaduvvon oahppočuoggát lullisámegiela 2 njealji jagis logi jagi ektui, de lea dušše okta eksámen čadáhuvvon lullisámegiela 1.

2012 čujuheimmet ahte lei hirmahuhtti go oktiibuot buvttaduvvo dušše 90 oahppočuoggá lullisámegiela álgooahpahas. Dát kursa ii gáibit ovdagihtii máhttit sámegiela seamma ládje go lullisámegiela 1 ja lullisámegiela 2 dahká. Eará sajiin leat oaidnán arvat eambo beroštumi sámegiela kurssaide álggahalliide, sihke UiT Norgga ártalaš universitehta amasgielat sámegiela kurssas, Sámi allaskuvlla davvisámegiela álgokurssas ja vel Davvi universitehta julevsámegiela álgokurssas. 2014 ja 2015 lassánii lullisámegiela oahppočuoggáid buvttadeapmi 165 oahppočuoggái goappaš jagiid. Goitge lea potenciála fállat eambo álgokurssaid lullisámegiela.

Jáhkkimis eambo jotkkolašvuohta sáhtáše sihkarastit stuorit studeantajoavkkuid lullisámegiela. Seammás čájehit unnán oahpahannávccat ja ráddjejuvvon rekrutterenvuođu ahte ii dáiddáše ávki fállat buot kurssaid jahkasaččat, jus vel livčče ge praktihkalaččat vejolaš. 535 oahppočuoggá olahusjagi 2012 lea seamma go ovcci ekvivaleanta dahje studeantaovttadaga, nu ahte lea ain oba unnán studeantaid birra sáhka. Mearkkaša hui ollu lullisámegiela gielalaš gelbbolašvuođahuksema go buvttaduvvojit eambo oahppočuoggát gielas.

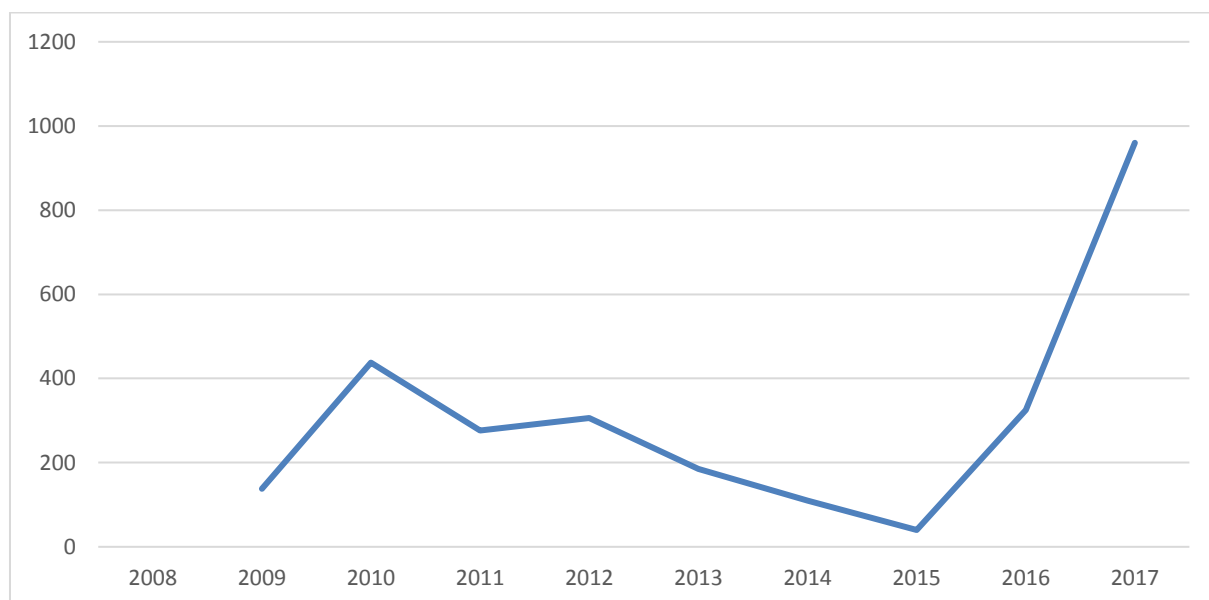
5.5.2 Oahppočuoggáid buvttadeapmi julevsámegiela

Davvi universitehtas lea ovddasvástádus julevsámegiela seamma ládje go lullisámegiela alit oahpahas Norggas. Kurssat fállajuvojit čoagganemiid bokte Árran julevsámi guovddážiis Ájluovttas ja campusis Bådåddjos.

Tabealla 5.3 Oahppočuoggáid buvttadeapmi julevsámegeielas

Jahki	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Julevsámegeiella 1		138	288	18			40			330
Julevsámegeiella 2			150	258				30		
Julevsámegeiella 3						80			70	
Vuđolaš fáttat julevsámegeielas										630
Sámi girjjálašvuohta						10		10		
Sámi girjjálašvuohta ja giella						45				
Sámi giellaerohusat							20			
Bachelorgráda julevsámegeielas					306					
Oktiibuot		138	438	276	306	185 ⁸	110	40	325 ⁹	960

Govus 5.2 Julevsámegeiella oahppočuoggáid buvttadeapmi maŋemus logi jagi

Julevsámegeielas oaidnit positiiva ovdáneami oahppočuoggáid buvttadeamis. 2008 ii buvttaduvvon oktage oahppočuokkis julevsámegeielas. 2009 bohte johtui 138 oahppočuoggáin. Dan njealji jagis 2009 rájes gitta 2012 rádjái leat oahppočuoggát lassánan 222 proseanttain. 2010 lei julevsámegeiella 1 mas eanemus buvttaduvvui, 288 oahppočuoggá, ja julevsámegeiella 2 buvttaduvvo measta seamma ollu oahppočuoggá jagi maŋŋil. Dat sáhtá čájehit ahte lei stuora studeantajoavku geat čuvvo dan guokte kurssa ja geat de álge julevsámegeiella bachelor ohppui

⁸ Sámi allaskuvla lea fállan ovtta kurssa julev- ja lullisámegeielas. 100 oahppočuoggá leat čadahuvvon 2013 ja 2015 dán kurssas. Dat leat mielde dán obbalašstatistikas julevsámegeielas ja lullisámegeielas main 50 oahppočuoggá leat goappašagain.

⁹ Seamma go badjelis.

go dat oahppofálaldat álggahuvvui. 2017 šattai ođđa olahus go de buvttaduvvo 990 oahppočuoggá julevsámegielas.

Nuppe dáfus sáhtta ballat ahte julevsámegiella lea juo golahan dan potenciála mii lea go dát joavku gearggai bachelor oahpuin, go de ledje unnán ođđa studeanttat rekrutteret. Goitge ii mearkkaš dan ahte 2012 eai leat studeanttat beroštan julevsámegiella 1 ja julevsámegiella 2, go eai leat buvttaduvvon oahppočuoggát dalle, muhto dat lea dan dihte go kursa ii fállon dan jagi. Go kurssat eai fállon juvvo jahkásaččat, de ii sáhte sihkkarit dadjat jus jearru lassána dahje njiedjá.

Oahppofálaldat lea muhtin jagiid leamaš eambo ráddjejuvvon go lullisámegielas, eanemus leat fállon golbma iešguđetlágan julevsámi giellakurssa seamma jagis. Seamma ládje go lullisámegielas de leat maiddái julevsámegielas áibbas unnán kandidáhtat kurssaide, maidda gáibiduvvo julevsámegiella dahje lullisámegiella vuosttaš dahje nubbingiellan joatkkaskuvllas. Danne lea buorre ja dárbbášlaš ahte fállon álgokursa. Dat sihkkarastá lasi válljenvári sámi giellaoahpuide ja sáhtta leat veahkkin oahpahit eambo sámegielaht oahpaheddjiid ja kandidáhtaid geat válljejit eará bargguid maidda lea dárbu alit sámegielaht gelbbolašvuoda.

5.5.3 Oahppočuoggáid buvttadeapmi davvisámegielas

Sámi allaskuvllas leat buot kurssat sámegillii. Dán tabellii leat válljejuvvon dušše kurssat sámegielas eai ge kurssat sámegillii dahje kurssat main lea sámi sisdoallu¹⁰. Go guoská kursafálaldagaide sámegielas, de lea Sámi allaskuvla earenoamáš dan dáfus go sii fállon birraiid 100 kurssa sámegillii¹¹. Dat lea birraiid golbma njealjádasoasi buot kurssain mat fállon juvvojit sámegillii alit oahpposajiin Norggas.

¹⁰ Sámi allaskuvllas čadahuvojit nugo namuhuvvon eanas oahput sámegillii. Oahpaheaddjeoahpuin leat maid sierra fáttat sámegielas. Dat eai leat lohkkon mielde dása.

¹¹ Langs lange spor –om samisk forskning og høyere utdanning (Butenschøn-lávdegotti raporta 2012).

Tabealla 5.4 Oahppočuoggáid buvttadeapmi Sámi allaskuvllas

Jahki	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Davvisámegiela lohkanbadjeoahppu ja álgokursa	342	252	300	300	30	120	300	300	270	360
Davvisámegiela morfologiija ja cealkkaoahppa				78		80	260	100	140	
Davvisámegiela fonetihkka, fonologiija ja čállinvuogit						90	90	80	70	
Davvisámegiela cealkkaoahppa						10	100			
Sámegiella ja sámi girjjálašvuohta 1, 2 ja 3	330	522	378	30			120	15		
Sámegiella ja giellaealáškahttin							160	20		80
Sámegiella ja sámi girjjálašvuođa bachelorprográmma		18		372	402					910
Sámegiella ja sámi girjjálašvuođa masterprográmma										380
Sámegiella ja sámi girjjálašvuođa doavttirgrádaoahppu										112
Davvisámegiella njálmmálaš ja čálalašgiellan							10	70	90	
Sámegiella praktihkalašdilis, álgokursa 1. Ja 2. Oassi		408	180	390	420	735	795	795	795	915
Sámegiella amasgiellan, journalistaoahppu						10				
Duodji ja sámegiella										105
Oktiibuot	672	1200	858	1170	852	1045	1835	1640	1365	2862

Tabealla 5.4 čájeha ahte Sámi allaskuvla lea dat ášahus mii buvttada dán áigodagas eanemus oahppočuoggáid sámegielas, oktiibuot 14 499 oahppočuoggá. Sámi allaskuvlii mearkaša earenoamáš ollu sihkkarastit kandidáhtaid geain lea alla sámegiellgelbbolašvuohta. Go Sámi allaskuvllas leat maiddá eanemus oahppofálaldagat, de oaidnit čielga oktavuoda gaskal oahppofálaldagaid ja oahppočuoggáid buvttadeami. Mađi eambo oahppofálaldagaid oahppoásahus fállá sámegielas, dađi eambo buvttaduvvojit oahppočuoggát. Sámegiella álgokursa buvttada unnit oahppočuoggáid Sámi allaskuvllas go eará oahppoásahusain, juoga mii čájeha ahte eanas oassi studeanttain dáppe lea sámegiella eatnigiellan. Sámi allaskuvllas lea maid buorre jotkkolašvuohta sámegiella giellakurssain, mii sáhtá mearkašit ahte sis leat eambo fágaolbmot geat sáhttet fállat kurssaid.

Tabella čájeha maid ahte 2017 lei Sámi allaskuvllas olahusjahki buvttadeames oahppočuoggáid áigodagas, go olahedje oktiibuot 2862 oahppočuoggá. Dat čájeha maid ahte logut leat lassánan ja njiedjan áigodagas. Dan viđa mañemus jagis leat Sámi allaskuvllas buvttaduvvon oktiibuot 8747 oahppočuoggá, seammás go dan vihtta ovddit jagi ledje 4752 oahppočuoggá. Dat lea 74 proseanta lassáneapmi ja dat čájeha ahte vaikko logut mannet vulos bajás, de guhkit áiggi ektui lea čielga lassáneapmi oahppočuoggáid buvttadeamis.

Tabella 4.2 Oahppočuoggáid buvttadeapmi UiT Norgga ártalaš universitehtas

Jahki	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Davvisámegiella amasgiellan ¹²	170	535	620	785	830	650	440	50	1100
Sámi gielladieđa	90	140	100	160	100	50	100		110
Sámi girjjálašvuodadieđa	60	80	40	100	60	100	130		110
Sámi giellageavahus		10		40		30			
Sámi dialektologiija					20	30			
Sámegiella masteroahppu			120		60				
Sámi girjjálašvuoda masteroahppu						60	120		120
Oktiibuot	320	765	880	1085	1070	920	790	50	1440

UiT Norgga ártalaš universitehta nagodii maid olahusa go buvttadii oahppočuoggáid sámegielas 2017, ja sis maid lassánit oahppočuoggáidbuvttadeames jahkásaččat. 2009 rájes gitta 2010 rádjái buvttadedje doppe badjel beali eambbo oahppočuoggáid. Mañjil 2012 njiedjá oahppočuoggáid buvttadeapmi jahkásaččat dassá go 2017 lea sis olahusjahki.

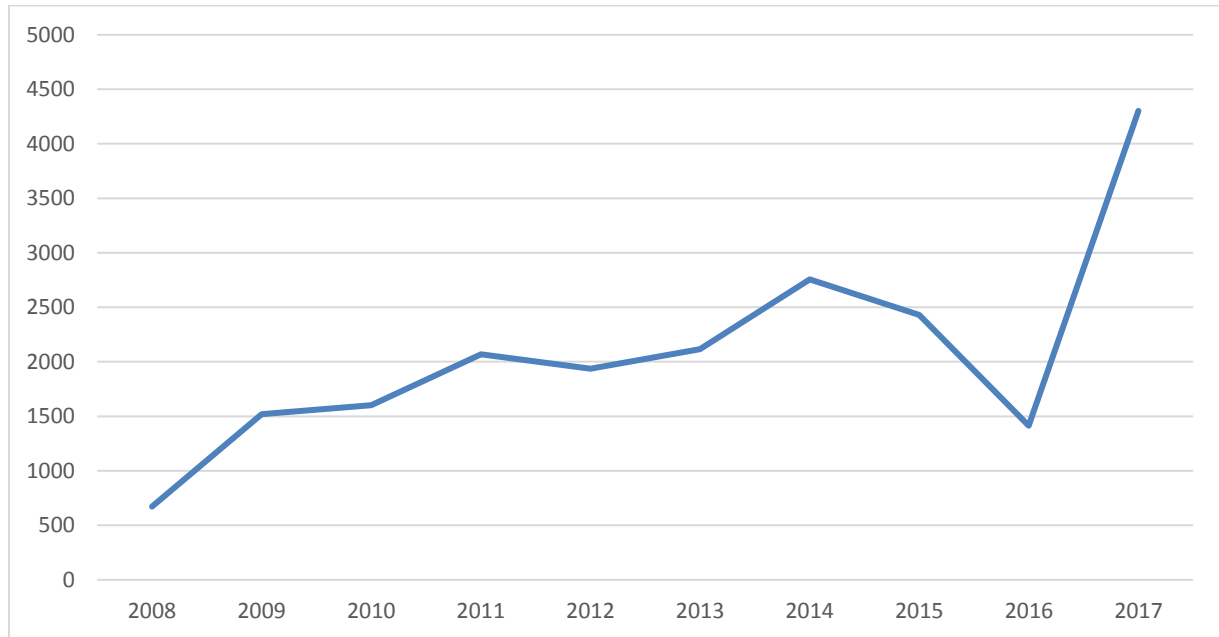
Jus geahččat lagabui makkár sámegiell kurssain buvttaduvvojit eanemus oahppočuoggát UiT Norgga ártalaš universitehtas, de lea davvisámegiella amasgiellan liige stuorámus. Dat iešguđet lágan davvisámegiella amasgiella kurssat leat eambbo go bealli dan obbalaš oahppočuoggáid buvttadeamis UiT ártalaš universitehtas jahkásaččat. Sis lea maid leamaš dihtomiellalaš strategalaš sámegiella álgoohpahusa áŋgiruššan. UA-ásahusat mat leat gávpogiin orru leamen earenoamáš buorre potensála sámegiella álgokurssaide.

Tabella 4.3 Oahppočuoggáid buvttadeapmi davvisámegielas obbalaččat:

Jahki	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Sámi allaskuvla	672	1200	858	1170	852	1045	1835	1640	1365	2862
UiT Norgga ártalaš universitehta		320	765	880	1085	1070	920	790	50	1440
Oktiibuot	672	1520	1623	2050	1937	2115	2755	2430	1415	4302

¹² Dát siskkilda oallut ovttaskas oahpuid mat leat biddjon oktii tabeallas. Dat guoská maid sámegiella gielladiehtagii ja sámi girjjálašvuodadiehtagii.

Govus 5.3 Davvisámegiela oahppočuoggáid buvttadeapmi mañemus logi jagi

Nugo oaidnit de lassánii oahppočuoggáidbuvttadeapmi davvisámegielas 2008 rájes gitta 2011 rádjái mearkkašahtti ollu. Mañnil dan lassána ja njiedjá juohke nuppi jagi.

Nugo Jon Todal lea čájehan «Sámi logut mitalit 4», de lea daid mañemus jagiid vuodđoskuvlla sámegiela nubbingielat ohppiid lohku njiedjan, mañnil go vuos lei mearkkašahtti ollu lassánan dat seamma ohppiidlohku¹³. Danne sáhtá árvvoštallat ahte dát váikkuhii sámegiela oahppočuoggáid buvttadeapmái.

Goitge čállen Sámi logut mitalit 10 ahte sámegiela nubbingielat logu njiedjan lea bisánan davvi- ja lullisámegielas, seammás go julevsámegielas lea hui ollu lassánan¹⁴. Jus buohtastahttit oahppočuoggáid buvttadeami ja ohppiidlogu ovdáneami, de sáhtá lohkat ahte dat eai čuovo nubbi nuppi. Ohppiidlohku orru unnán váikkuheame oahppočuoggáid buvttadeapmái. Dan čájeha maiddái 2017 olahusjahki go davvisámegielas buvttaduvvo eanemus oahppočuoggát goassige.

Mii diehtit ahte giellafáгат obbalaččat lea duohtavuodas njiedjan mánga jagi sihke joatkkaskuvllas ja alit oahpahusain, gos mánga giellafáга leat heaittihuvvon daid mañemus jagiid. Dat čájeha ahte nuorat unnit válljejit giellafágaid oahppoválljemis. Maiddái dása sáhttet leat mánga siva, muhto go eiseválddit eai šat gáibidan geatnegahtton nubbingielat oahpahusa joatkkaskuvllas, de gánske seammás čujuhedje maid ahte giella dattege ii leat mávssolaš? Goitge, jus ovdamearkka dihte spánskkagiela lohket unnit Norgga oahppoásahusain, de sáhtá dat leat hehttehussan Norgii, muhto spánskkagiella ii leat vuos áitojuvvon giella. Jus unnit

¹³ Jon Todal Sámi logut mitalit 4.

¹⁴ Kevin Johansen Sámi logut mitalit 10.

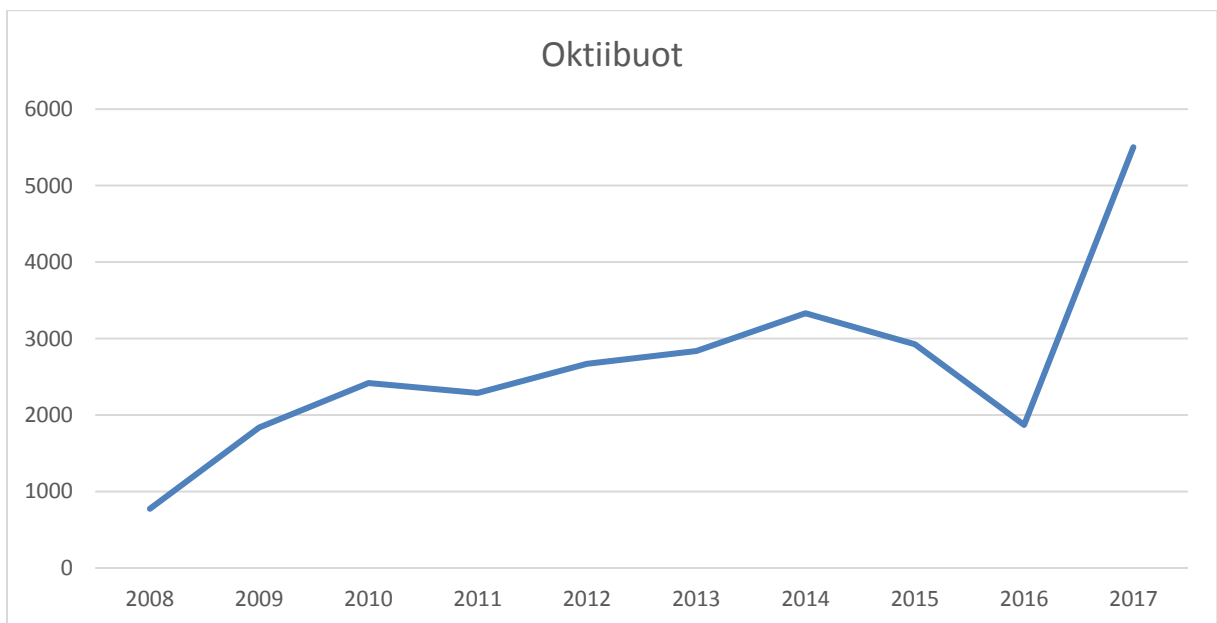
oahppit ja studeanttat välljejit lohkat sámegiela, de sáhttet leat stuora váikkuhusat sámegillii mii duohtavuodas *lea* áitojuvvon. Danne lea illudahtti oaidnit go olahusat biddjojit, vaikko vel oahppočuoggáid buvttadeapmi rievddada ge vulos bajás. Sáhtta oalle sihkkarit čuočuhit ahte sámegiela giellaoahpuid eambo välljejit go eará giellaoahpuid, go dat eai leat čađa gaskka njiedjan daid mañemus jagiid.

5.5.4 Sámegiela obbalaš oahppočuoggáid buvttadeapmi

Tabealla 5.4 Sámegiela oahppočuoggáid buvttadeapmi obbalaččat

Jahki	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Lullisámegiella	102	180	378	144	426	535	465	455	130	240
Julevsámegiella		138	438	276	306	185	110	40	325	960
Davvisámegiella	672	1520	1623	2050	1937	2115	2755	2430	1415	4302
Oktiibuot	774	1838	2439	2470	2669	2835	3330	2925	1870	5502

Govus 5.4 Sámegiela obbalaš oahppočuoggáid buvttadeapmi mañemus logi jagi

Tabealla 5.3 ja govus 4 čájeha sámegiela oahppočuoggáid buvttadeapmi lassánii 2008 rájes dássáži. 2017 lei olahusjahki, muhto 2013 ja 2014 buvttaduvvo maid ollu oahppočuoggát.

Sámegiela oahppočuoggáid buvttadeapmi obbalaččat lea lassánan olles 611 proseanttain dan logi mañemus jagis ja 94 proseanta dan viđa mañemus jagis. Dat mearkkaša ahte eambo studeanttat lohket sámegiela ja eambbogat čadahit eksámena sámegielat oahpuin. Dat lea earenoamáš buorre ja lea juoga maid Sámediggi ja stáhta eiseválddit leat sávvan. Ii

hirpmástuhtte go davvisámegielas buvttaduvvojit ollu eambo oahppočuoggát go julev- ja lullisámegielas, muhto jus geahččá dan ektui man ollu giellageavaheaddjit leat dain iešguđet sámegielain, de ii leat oahppočuoggáid buvttadeapmi unnit julev- ja lullisámegielas.

Go dat obbalaš oahppočuoggáid buvttadeapmi sámegielas lassána, de mielddisbuktá dat ahte sámi servodat lea vuoti, beroškeahhtá makkár ásaahas oahppočuoggát buvttaduvvojit. Dat nanne sámi servodaga ja sámi studeanttaid go sáhttet válljet lohkat sámegiela mángga ásaahas ja ferte maid jáhkkit ahte lea kvalitatiiva nanusvuolta go eambo ásaahasat fáallet sámegiela kurssaid.

5.6 Rávven

Dát artihkal lea geahččan oahppočuoggáid buvttadeami sámegielas alit oahppoásahusain Norggas. Golbma ásaahusa fáallet dakkár kurssaid¹⁵, Sámi allaskuvla, UiT Norgga ártalaš universitehta ja Davvi universitehta. Nugo statistihkka čájeha de lea oahppočuoggáid buvttadeapmi lassánan sámegielas, seammás go eará giellafágain leat unnit ohccit ja unnit oahppočuoggáid buvttadeapmi go vihtta ja logi jagi áigi. Dien dáfus sáhtta dadjat ahte sámegiela oahppočuoggáid buvttadeapmi lea veahkkin dasa ahte sámegiella sáhtta adnot álelassii eambo arenain servodagas. Go sámegielas galgá gokčat alit gelbbolašvuoda dárbbu mii lassána dađistaga, de lea dárbu doalahit oahppočuoggáid buvttadeami buot sámegielain. Butenchøn-lávdegoddi čujuhii ahte sámegiela rekruteren alit oahpahussii álgá juo mánáidgárddis. Danne ferte rekruteret sámegiela fáaldagaid sihke mánáidgárdái, vuodđoskuvlii, joatkkaskuvlii ja universitehtii ja allaskuvlii. Lea maid dárbu rekruterenvirggiide alit oahpahusas. Stipendiáhtat ja post-doc.virggit berrejit eambo adnot go dat maid dál dahket.

Lea dárbbalaš ahte ásaahusain lea váldoovddasvástádus daid iešguđet sámegiela kurssaide, muhto ii berre mielddisbuktit ahte eará ásaahasat eai sáhte leat veahkkin buvttadeame oahppočuoggáid fágas. Dán oktavuodas lea mávssolaš ahte ásaahasat ovttasbarget. Dan dihte berre ealáskahttit SAK 7-ovttasbarggu¹⁶.

Vaikko vel oažžu ge lohkat buorren oahppočuoggáid buvttadeapmi dan golmma sámegielas, de leat goitge logut eará gielaid ektui ain oalle unnit. Dat mearkkaša ahte mánga kurssa sáhttet heaittihuvvot go eai leat veahkkin dineme oahppoásahussii. Sivas go sámegiela leat UNESCO mielde definerejuvvon leat *čielgasit áitojuvvon ja hui garrasit áitojuvvon*, de ferte daid geahččat sierradillin. UiT Norgga ártalaš universitehta lea mearridan suddjet sámegiela oahpuid, vai unnit ohcciidlohku ii galgga mielddisbuktit ahte sámegiela kurssat heaittihuvvojit. Dát lea

¹⁵ Sámi dutkan ja alit oahpahusa kárten dáčča birraiin: viidodat, rekruteren, ruhtadeapmi, giella ja ovttasbargu. Notáhtta NIFUs – Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (Davviriikkalaš innovašuvdna, dutkan ja oahpahus instituhta).

¹⁶ SAK – samarbeids, arbeidsdeling og konsentrasjon (ovttasbargu, bargojuohku ja čoahkáideapmi) ja lei doaimbidju mii galgai nannet ovttasdoaimbama UA-suorggis ja instituhttasuorggis. SAK 7 lei sámi oahpaheaddjeoahpahusguovllus ja fátmastii Sámi allaskuvlla, UiT Norgga ártalaš universitehta ja Davvi universitehta.

ovdamearka maid UA-ásahusat maid berrejit árvvoštallat dahkat. Boadusindikáhtorat berrejit eambo go dál bálkkašit ásahusaid mat fáallet sámegiela kurssaid unnán studeanttaiguin.

Statistihkka čájeha maidái ahte lea čielga oktavuoha gaskal sámegiela kurssaid logu maid ásahus fálla ja dan obbalaš oahppočuooggáid buvttadeami sámegiela. Danne berrejit guovddáš eiseválddit árvvoštallat movttiidahttindoaimmaid, vai ásahusat movttáskit fállat eambo sámegiela kurssaid. Dán oktavuodas ii leat oahppočuooggáidindikáhtor ja kandidáhttaindikáhtor doarvái.

NOKUT¹⁷ gáibida kvantitatiiva ja kvalitatiivvalaš gáibádusaid ásahusain mat galget fállat alit oahpahusa, maidái sámegiela. Kvalitatiivvalaš gáibádusat fertejit leat seamma sámegiela go eará fágain. Sámegiela oahpahuš galgá doallat alla dási. Goitge dagahit kvantitatiiva gáibádusat ahte muhtin ásahusat eai álggat kurssaid go eai deavdde daid formálalaš kvantitehtagáibádusaid. Mánnga dain kvantitatiiva gáibádusain boahte áiggis šaddá veadjemeahtton olahit sámegiela kurssaiguin¹⁸. Dán ektui berre Sámediggi ođđasit gulahallat NOKUTain ja Oahpahušdepartemeanttain vai gávnnahtit ávkkálaš čovdosiid dillái¹⁹.

Mediadilli sámegiela oahpahusa ja oahpu ektui lea dávjá báinnahallan negatiiva soaittáhat dáhpáhusaide ja einnostusaide ahte sámegiella lea oalát jápmime. Go galgá sihkkarastit buriid ohppiidlogu sámegiela ja buori oahppočuooggáid buvttadeami gielain, de lea dárbbalaš ovdanbuktit sámegiela ávkkálažžan ja dárbbalažžan. Buorre ja beaktilis rekruterestrategiija lea mávssolaš go galgá sihkkarastit ahte sámegiela oahppočuooggáid buvttadeamis lea alla dássi boahteáiggis. Dan ektui lea dárbu ahte heivehuvvo nuoraide ja kandidáhtaide vai movttáskit alit oahpahušii. Heivehanmunni, geažuhit buriid bargovejolašvuodaid ja vejolašvuoha oahppogalledeapmái olgoriikkas sáhttet leat veahkkinn dasa vai nuorat válljejit lohkat sámegiela.

Go váilot sámegiela oahpaheaddjit, de mielddisbuktá dat ahte oahppoásahusat eai sáhte fállat daid seamma kurssaid juohke skuvlajagi. De lea hui dárbbalaš ahte leat vuorddehahti ortnegat mat dagahit ahte studeanttat sáhttet plánet oahpu go lea álki gávdnat dieđuid goas dat iešguđet sámegiela oahppofálaldagat álggahuvvojit. Oahppoásahusat berrejit ráhkadit diekkár plánaid mánngga oahppojahkái ovddos guvlui. Dakkár plánat berrejit leat bures dieđihuvvon ja berre leat álki gávdnat internehtas.

Beroštahtti gažaldat go guoská oahppočuooggáid buvttadeapmái lea jus ovdáneapmi lea doaimmahuvvon fálaldagaid dahje jearu vuodul. Mii leat ovdal duodaštan ahte kurssaid lohku váikkuha dasa man ollu oahppočuooggát buvttaduvvojit. Orru leamen nu ahte leat oallugat geat oahcalit sámegiela kurssaid main oažžu oahppočuooggáid, ja dat mii ferte leat sajis vai buvttadeapmi galgá ain lassánit lea ahte ovddiduvvojit ja fállat ain eambo sámegiela kurssat.

Oanehis geahčastagas čájehit sámegiela oahppoprográmmat ahte mánnggas eai geargga oahpuin normerejuvvon áigái. Mánngga dilálašvuodas váilu kandidáhtain unnán vel vai čadahit gráda. Akademalaččat sii gohčoduvvojit «vuollin heaŋgájeaddji šaddun» ja de berrejit UA-suorggis

¹⁷ Nasionála orgána vai lea kvalitehta oahpahušas.

¹⁸ Dás jurddašuvvo vuosttažettiin ovdamearka dihte man galle fágaolbmo ásahus dárbbalaš fágasuorggis vai galgá sáhttet álggahit oahppoprográmma.

¹⁹ Butenschøn-lávdegoddi suokkardalle dán čuolmma kapihttal 8 iežaset raporttas.

ánjiruššat čuovvulit daid kandidáhtaid vai gergehit oahpu. NAČ 2016:18 Váibmogiella digaštallá maid rekruteren doaibmabijuid.

Sámegeiela oahppočuoggáid buvttadeapmi bohtá ain leat dehálaš indikáhtor gokčat servodatdárbbuid ja nannet sámegeiela gielladili.

Gáldut

Database for statistikk om høgre utdanning (www.dbh.nsd.uit.no)

Framtidig rammefordelingsmodell RFM, høringsnotat 2, NTNU 24.10.2016

Guhkes bálgáid mielde – sámi dutkama ja alitoahpahusa birra

(Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning)

Utvalg for samisk forskning og høyere utdanning (Butenschøn-utvalget). Avlevert Kunnskapsdepartementet 20.6.2012

Hjertespråket. Forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk. NOU 2016:18

Johansen, Kevin: «Samisk som andrespråk», i: Samiske tall forteller 10. Sámi allaskuvla 2017

Johansen, Kevin: «Studiepoengproduksjon i samisk høgere utdanning», i: Samiske tall forteller 6. Sámi allaskuvla 2013

Langfeldt, Liv og Inge Ramberg (u.d.): Kartlegging av norske miljøer innen samisk forskning og høyere utdanning: omfang, rekruttering, finansiering, språk og samarbeid. Notat fra NIFU

Sametingets voksenopplæringsprogram:

<http://www.giella.no/artikkel.aspx?MIId=996&AIId=2898>

Samiske tall forteller 4. Sámi allaskuvla 2011

Samisk lærerutdanning – mellom ulike kunnskapstradisjoner. NOU 2000:3. Avgitt september 1999

St.meld. 34 (2001-2002). Kvalitetsreformen. Om samisk høyere utdanning og forskning

Todal, Jon: «Alvorleg nedgang for faget samisk som andrespråk» i: Samiske tall forteller 4, Sámi allaskuvla 2011

Todal, Jon: «Samisk språk i barnehage og skule 2011/12» i: Samiske tall forteller 5. Sámi allaskuvla 2012